

Fotograf: Jens Tønnesen, LandbrugsMedierne

Faktaark

KLARGØRING AF NATURAREALER TIL AFGRÆSNING

Der er mange praktiske forhold, der skal være på plads, før man kan sætte dyr ud på et naturareal, der ikke har været afgræsset tidligere eller gennem mange år. Først og fremmest skal det vurderes, om arealets fysiske indretning overhovedet egner sig til afgræsning. Hvis det f.eks. er meget fugtig eng eller mose, bør der også indgå tørre områder i græsningsarealet. Når det er på plads, skal man sørge for følgende.

VEJ OG VENDEPLADS

Det skal være nemt at køre helt hen til arealet, både ved det almindelige tilsyn, og når dyrene skal sættes ud eller hentes. Derfor skal vejen kunne benyttes både af personbil og traktor.

- Det vil sige, at der kan være behov for at forbedre

markvejen, f.eks. i forhold til bæreevne og huller.

- Der kan være behov for at etablere en vendeplads, hvor der er god plads til at komme omkring med traktor og kreaturvogn. Sørg for at det kan etableres uden for selve naturarealet. Hvis ikke det er muligt, så husk, at hvis det er et § 3 beskyttet areal, skal der indsendes dispensationsansøgning til kommunen.

RYDNING

Selvom arealet er meget tilgroet, er det ofte en fordel at undlade rydning med maskiner, bortset måske fra en mindre åbning, så dyrene bedre kan komme til. Det giver nogle fordele:

- Dyrene æder de blade og kviste, de kan nå, og åbner derved arealet i bunden.
- Græs- og urtevegetationen får tid til at etablere sig i takt med dyrenes rydning.
- Det bliver nemmere at komme til med buskrydder eller motorsav, hvis der er behov for mere rydning efter nogle år.
- Hvis hele arealet ryddes med maskiner på én gang, bliver jorden bar og opkørt, og der kan ske en næringsstofudvaskning.
- Ved engangsrydning, kan dyrene have svært ved at følge med. Dermed kan der ske en hurtig genvækst, som vil kræve løbende rydning.
- Ved store problemer med opvækst af uønskede træer og buske, kan det overvejes at supplere græsningen med geder eller heste. De går i højere grad efter træer og buske. På lavbundsarealer, der ikke er groet til med buske eller træer, er det normalt nok at hegne arealet og udsætte dyr. Dyrene æder villigt friske skud af tagrør og tramper hurtigt de visne stængler i stykker og kan i løbet af kort tid forvandle en rørskov til en åben eng.

Fotograf: Heidi Buur Holbeck

HEGN

Hvis du skal benytte et areal langs et offentligt vandløb til græsning, så spørg hos vandløbsmyndigheden, om regler for hegning.

Som udgangspunkt gælder følgende:

- Afgræsning af to-meter bræmmen er tilladt. Der er regler for hegn:
  - » Det er tilladt at vedligeholde eksisterende hegn, der er placeret i to-meter bræmmen. Det betyder i praksis, at man må skifte en pæl eller en klokke, men ikke udskifte hele hegn.
  - » Nye hegn skal placeres uden for to-meter bræmmen.
  - » Vandløbsmyndigheden kan forlange, at der hegnes, og at hegn vedligeholdes.
  - » Langs nogle vandløb er der ikke krav om opsætning af hegn.

Hvis dyrene skal flyttes til et tilgrænsende græsningsareal, er det en stor fordel, hvis der kan laves en drivgang mellem indhegningerne.

GRØFTNING

Dræn og grøfter har ofte ikke været rensed gennem flere år på mange af de mest ekstensive naturarealer. Derfor kan arealerne være for våde til afgræsning eller vil kræve, at det er mere ekstensive lette racer der græsser på de mest våde arealer.

- Før man går i gang med oprensning eller grøftning, skal man spørge kommunen om lov.
- Hvis grøfterne skal renses op, er det vigtigt at gøre det, inden der sættes hegn op.
- Efterfølgende skal hegn placeres således, at fremtidig vedligehold af grøften er praktisk mulig.

ADGANG TIL VAND

Dyrene skal altid have fri adgang til frisk, ferskt vand.

- Stillestående vand er sjældent friskt, så derfor bør man kun lade dyrene drikke af det når man har tjekket, at kvaliteten er i orden.
- Hvis dyrene kun tilbydes vand fra åer og vandløb skal man være opmærksom på at der efter en lang tørkeperiode kan være et stort indhold af dårligt rensed spildevand med et meget højt bakterieindhold, og at dette kan medføre forgiftninger. Her bør der så suppleres med andet vand.
  - » Dyr må gerne drikke fra søer og vandløb. Hvis dyrene skal drikke ved et vandløb eller en sø, der er omfattet af krav om to-meter bræmmer, og det forudsætter etablering af et vandingssted, skal den lokale vandløbsmyndighed spørges. Vandløbsmyndigheden kan forlange, at der graves en lagune ind i brinken, som dyrene kan drikke af - et vandingssted - der kun er forbundet til vandløbet via et rør.

- Ved græsning på strandene kan vandet være for saltholdigt for dyrene.
  - » Får kan tåle langt højere koncentrationer af salt end kvæg og heste.
  - » Det er vigtigt, at flere dyr kan drikke samtidig, så de svageste dyr også får tid til at drikke.
  - » En ko skal kunne få mulen 3-4 cm ned i vandet for at drikke naturligt.
  - » Kvæg og heste drikker normalt 40-60 l pr. døgn, får drikker 7-10 l.
  - » Jo varmere vejret er, jo mere vand har dyrene behov for.

LÆ OG SKYGG

Arealet bør indeholde muligheder for læ og skygge.

- På varme dage og ved høj fluebelastning har dyrene behov for skygge og/eller højtliggende områder, hvor det lufter.
- I vådt og blæsende vejr skal de have mulighed for at komme i læ.
- Hvis læ og / eller skygge muligheder ikke findes naturligt på arealet, kan det være en god ide at opsætte læ- og skygge lignende forhold. På arealer beskyttet efter Naturbeskyttelseslovens § 3, skal der søges dispensation hos kommunen.
- Læ og skygge er ikke et lovkrav ved sommergræsning, men betyder meget for dyrenes velfærd.

Fotograf: Heidi Buur-Holbeck

Fotograf: Heidi Buur Holbeck

LÆSKUR

Der er omfattende regler for læskur til udegående dyr om vinteren.

- Kvæg og heste, der går ude om vinteren eller i vinterlige perioder, skal have adgang til et læskur, med mindre arealets naturlige forhold kan yde lige så god beskyttelse som et læskur.
- Om sommeren vil især heste gerne kunne komme i skygge, så hvis der ikke er skyggegivende træer på arealet, er det en god ide at opstille læskur, selvom det ikke er et krav.
- Geder bør altid have adgang til ly for regn og blæst.
- På § 3 beskyttede arealer kan det i nogle tilfælde være svært at få tilladelse til at opstille læskur, især hvis det skal rumme en større dyreflok. Søg dispensation hos kommunen.

KALVESKJUL

Som udgangspunkt ønskes der ikke tildeling af tilskudsfoeder på naturarealer, heller ikke til kalve, fordi det medfører øget tilførsel af næringsstoffer til området og dyrene i høj grad vil opholde sig omkring foderstedet.

Hvis der er behov for tilskudsfoeding på § 3 beskyttede arealer, skal der søges dispensation hos kommunen.

Tilskudsfoedingen kan foregå i et kalveskjul. Det er der flere fordele ved:

- Kalvene kan ligge i skjul mellem dieperioderne, når koen går væk for at æde og drikke.
- Ved at tildele kraftfoeder i kalveskjulet sikrer man, at det kun er kalvene, der får adgang til dette foder.

På arealer med 5-årigt tilskud til pleje af græs- og naturarealer med tilsagn fra 2015 og frem, er det tilladt at fodre kalve i kalveskjul, men for øvrige dyr skal der søges en dispensation.

- Kalveskjulet placeres i nærheden af det sted, hvor køerne opholder sig mest, f.eks. drikkestedet, da yngre kalve helst ikke går langt væk fra deres mor.
- Adgangen til kalveskjulet skal indrettes, så køer og kvier er hindret adgang til området.
- Kalveskjulet dimensioneres med 1,5 m² pr. kalv.
- Ofte findes justeringsmuligheder i åbningen, og det gør kalveskjulet mere fleksibelt.

FODERPLADS

Husk altid på, kun at fodre, hvis der er behov for det. Overvej i stedet, om der kan gå færre dyr på arealet. Fodringen ændrer dyrenes græsningsmønster og betyder, at de ikke i samme grad æder uønsket opvækst. Desuden vænnes dyrene til at der er foder. Det giver samtidig mere arbejde for dyreholderen, hvis fodringen først er påbegyndt.

Hvis der må tilskudsfoedes, skal der indrettes en foderplads. Det skal der også til fodring med mineraler.

- På § 3 beskyttede arealer skal der søges dispensation hos kommunen, hvis der ønskes mulighed for tilskudsfoeding.
- Foderpladsen skal placeres, hvor det skader naturen mindst. Dvs. væk fra den mest værdifulde natur.
- Foderpladsen bør placeres på tilstødende omdriftsareal, hvis det er muligt.
- Foderpladsen bør placeres så langt fra dyrenes hvileområder, at arealet mellem dem kan holdes græsdækket.
- Det er en fordel at opstille højhække ved tildeling af stråfoder, for at holde området rent.
- Foderpladsen bør ikke flyttes rundt på naturarealet, da det påvirker et større areal negativt.
- Modsat kan man styre dyrenes adfærd og i høj grad bestemme, hvor på arealet de opholder sig, og sikre at de kommer rundt på hele arealet.

GIFTIGE PLANTER

Giftige planter kan gøre dyrene syge eller ligefrem slå dem ihjel. I Danmark er der dog kun registreret meget få forgiftninger ved græsning, da dyrene instinktivt styrer udenom, hvis der er foder nok.

- Engbrandbæger er nok den plante, der forårsager flest forgiftningstilfælde i Danmark. Den er giftig både ved afgræsning, ensilering og i tørret tilstand.
  - » Kvæg og heste er mest udsatte.
  - » Geder og får kan også blive påvirket. Får er det dyr, der tåler planten bedst, men det kan alligevel ikke anbefales at sætte får til at græsse brandbæger væk.
  - » Heste bør ikke sættes ud på arealer med brandbæger.
  - » Planten kan fjernes ved manuel eller maskinel oprykning, men det er vigtigt at få hele roden med.
  - » Slåning udrydder ikke planten.
- Hvis der er brandbæger på et græsningsareal, skal der være en fornuftigt mængde græs, så dyrene ikke tvinges til at æde brandbæger.
- Undgå derfor overgræsning og foderknaphed; ellers tvinges dyrene til at æde de giftige planter. Flyt dyrene fra områder med giftige planter, når det er tørke. Dyrene kan ikke sortere de giftige planter fra, når de bliver tørre.
- Nogle træer og buske er giftige, så vær forsigtig med vintergræsning på sådanne arealer.
- Flyt dyrene, hvis der er fare for stort nedfald af agern, da agern i store mængder kan give forgiftning.
- Stress ved f.eks. flytning og blanding af flokke kan føre til atypisk foderoptagelse, og dermed at dyrene indtager giftige planter.
- En ny app identificerer og beskriver 14 hyppigt forekommende giftige planter i marken, hvordan de påvirker dyrene, og hvordan de bekæmpes.
  - » App'en er gratis og kan hentes på LandbrugsInfo-app til [giftige planter](#), eller QR-koden kan indscannes.

Giftige planter

FANGFOLD

En fangfold er praktisk på store naturarealer i forbindelse med, at dyrene skal håndteres eller hjemtages.

Det er især en stor fordel hvis:

- » Dyrene skal øremærkes, have dyrlægebehandling, insemineres e.l.
- » Nogle dyr skal fjernes på grund af fodermangel.
- En flytbar fangfold er fleksibel, da den kan opstilles, hvor der er behov for den.
- I nogle tilfælde er det en fordel at opstille en permanent fangfold, men vær opmærksom på, at hvis den forfalder, kan den blive farlig at benytte og vil samtidig skæmme området.

SKILTE

Hvis der er offentlig adgang til området, kan det være en god ide at opsætte skilte. Dels for at give publikum en god oplevelse, dels for at informere om regler for færdsel på arealet.

- Info-planche, der f.eks. fortæller:
  - » Hvorfor arealet afgræsses og målet med naturplejen.
  - » Hvad det er for nogen dyr, der græsser, og hvilke kvaliteter, de specielt er kendt for.
  - » Hvordan man bedst og mest sikkert færdes på arealet
  - » Hvordan man bør forholde sig, hvis dyrene kommer tæt på.
  - » Om man må tage hund i snor med ind på arealet.
  - » Private dyreholdere kan sætter advarselsskilte op, ligesom Naturstyrelsen gør på deres arealer.
  - » At låger og led skal lukkes forsvarligt igen.
  - » Navn og telefonnummer på den, der har ansvar for dyrene og den, der har ansvar for hegnet.
- Opsæt skilte, der viser, at hegnet er strømførende.
  - » Skiltet skal være gult med sort skrift.

[SE ANDRE FAKTAARK HER](#)

Den Europæiske Landbrugsfond for Udvikling af Landdistrikterne:
Danmark og Europa investerer i landdistrikterne

KONTAKT

Per Spleth, specialkonsulent
Landbrug & Fødevarer F.m.b.A.
SEGES - HusdyrInnovation - psp@seges.dk
+45 8740 5301 / +45 3092 1774

KONTAKT

Heidi Buur Holbeck, landskonsulent
Landbrug & Fødevarer F.m.b.A.
SEGES - Anlæg & Miljø - hbh@seges.dk
+45 8740 5450 / +45 2374 3157

